

Η ιδιότυπη, «μαχόμενη» δημοκρατία της Γαλλίας

Πέτρος Στάγκος*

Ακροδεξιά πολιτικά κόμματα, που πέραν του φασιστικού και μισαλλόδοξου λόγου που ενσταλάζουν στο κοινωνικό σώμα τοποθετούν ψηλά στην πολιτική ατζέντα τους την περιστολή των ατομικών και πολιτικών ελευθεριών και την αποδυνάμωση των αντίβαρων της δημοκρατίας στην πρωταρχία των πλειοψηφιών που κυβερνούν, επελαύνουν στα τελευταία χρόνια ή απειλούν να επελάσουν ολοένα συχνότερα στην κυβερνητική εξουσία της μιας ή της άλλης χώρας της Ευρώπης και, ευρύτερα, του Δυτικού κόσμου. Σπανίζουν οι αποφάσεις των δημοκρατικών πολιτευμάτων με τις οποίες να θέτουν εκτός νόμου ακροδεξιά κόμματα ή πολιτικά μορφώματα ή να αποκλείουν αξιωματούχους αυτών από το να είναι υποψήφιοι για οποιοδήποτε πολιτειακό αξίωμα. Στην Ευρώπη, στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, μόνον η παλιά Δυτική Γερμανία και η Ελλάδα ήταν οι δύο χώρες που έθεσαν εκτός νόμου τους εχθρούς της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας: η μεν πρώτη όταν απαγόρευσε στη δεκαετία του 1950 το Sozialistische Reichspartei Deutschlands και το ΚΚ Γερμανίας, η δε χώρα μας όταν έθεσε εκτός νόμου, από το 1945 έως το 1974, το ΚΚΕ, ως συνέπεια της βίαιης κατάλυσης του δημοκρατικού πολιτεύματος που επιχείρησε και της συντριβής του στον εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε (1944-1949).

Το έργο της αποτροπής των κινδύνων για τη δημοκρατία, τους οποίους συνεπάγεται η ακροδεξιά πολιτική πράξη και ρητορία, φέρουν σε πέρας τα συστημικά κόμματα ή κόμματα του δημοκρατικού τόξου, που απομονώνουν τις αντιδημοκρατικές δυνάμεις είτε μέσω της μεταξύ τους συμμαχίας και της δημιουργίας «υγειονομικών ζωνών» είτε αναθεωρώντας δημόσιες πολιτικές τους σε τρόπο ώστε να μειώνονται οι κοινωνικές ανισότητες και η κοινωνική δυσφορία, οι οποίες, διαφορετικά, τροφοδοτούν την εκλογική δεξαμενή της αντιδημοκρατικής ακροδεξιάς.¹ Αρκετά πρόσφατα είναι τα παραδείγματα της Πολωνίας και της Βραζιλίας, όπου αποκαθλώθηκαν από την κυβερνητική εξουσία, τα πολιτικά καθεστώτα αντίστοιχα του κόμματος Νόμου και Δικαιοσύνης (PiS) και του Jair Bolsonaro χάρη στη συσπείρωση, εναντίον τους, των δημοκρατικών κομμάτων με τις δυνάμεις της κοινωνίας των πολιτών.

Στον αντίποδα αυτού του υποδείγματος της «ανεκτικής», απέναντι στους αντιπάλους και τους υπονομευτές της, ευρωπαϊκής-δυτικής δημοκρατίας, σκιαγραφείται στην κοιτίδα του σύγχρονου ρεπουμπλικανισμού, στη Γαλλία, εδώ και λίγο περισσότερο από ένα χρόνο, με έναν ιδιότυπο για τα ευρωπαϊκά πολιτικά δεδομένα τρόπο, το περίγραμμα μιας «μαχόμενης» (εναντίον των εχθρών της) δημοκρατίας.

Η έννοια της μαχόμενης δημοκρατίας επινοήθηκε το 1930 από τον Γερμανό νομομαθή Karl Lowenstein, με την προσδοκία να αποκτούσε αυτή την ιδιότητα η δημοκρατία της Βαϊμάρης καταπολεμώντας και διαλύοντας το ναζιστικό κόμμα το οποίο απεργαζόταν την οριστική της κατάλυση.² Την μαχόμενη δημοκρατία αναπαριστάνουν οι αποφάσεις της νομοθετικής ή/και της εκτελεστικής εξουσίας μιας χώρας, με τις οποίες εισάγονται δραστηριοί περιορισμοί στις ατομικές και πολιτικές ελευθερίες (στο παθητικό εκλογικό δικαίωμα, στην ελευθερία της έκφρασης) προσώπων ή συλλήβδην πολιτικών δυνάμεων που αποδεδειγμένα απεργάζονται την υπονόμευση ή την κατάργηση του

* Ομότιμος καθηγητής ευρωπαϊκού δικαίου του ΑΠΘ, Νομική Σχολή.

¹ Steven Levitsky, Daniel Ziblatt, *Πώς πεθαίνουν οι δημοκρατίες*, 2018, σελ. 44-45 επ.

² Βλ. σχετικά Heinrich A. Winkler, *Βαϊμάρη. Η ανάπηρη δημοκρατία 1918-1933*, 2017, ιδ. σελ. 311 επ.

δημοκρατικού πολιτεύματος· την αντικατάστασή του από μια «αντιφιλελεύθερη» (illiberal) δημοκρατία ή από ένα ωμά απολυταρχικό σύστημα διακυβέρνησης.

Η προσφυγή στις νομικές κατά βάση ρυθμίσεις που εισάγουν την «μαχόμενη» δημοκρατία στη Γαλλία θα έμοιαζε με απόλυτο αναχρονισμό, αν δεν διεκδικούσε το πρωτείο αυτό η Ελλάδα: το 2023 αναθεωρήθηκε ο εκλογικός νόμος με αντικείμενο την κατάργηση του δικαιώματος καθόδου στις ευρωεκλογές κομμάτων που η ηγεσία τους έχει καταδικαστεί ακόμη και πρωτόδικα σε ποινή κάθειρξης για εγκλήματα κατά της ζωής, ώστε να αποτραπεί η συμμετοχή στις ευρωεκλογές της περιβεβλημένης με την ιδιότητα του πολιτικού κόμματος εγκληματικής οργάνωσης «Χρυσή Αυγή».³ Περαιτέρω, με την ίδια διάταξη του εκλογικού νόμου έχει ασκηθεί δίωξη εναντίον των 11 βουλευτών του κόμματος «Σπαρτιάτες» και του ήδη έγκλειστου ιθύνοντα νου της Χρυσής Αυγής Κασιδιάρη για εξαπάτηση του εκλογικού σώματος, που μπορεί να καταλήξει στην ποινική καταδίκη και την έκπτωση των βουλευτών από το αξίωμά τους, επειδή η εισαγγελική έρευνα απέδειξε ότι ο έγκλειστος εγκληματίας καθοδηγούσε και καθοριστικά συνέβαλε, το 2023, στην εκλογική κάθοδο και την εκλογή των «Σπαρτιατών» στην Βουλή.⁴

Στη Γαλλία, στη διαρκή εκλογική άνοδο του προτύργιου της ρατσιστικής και αντιδημοκρατικής ακροδεξιάς «Εθνικής Συσπείρωσης», κυρίως δε στην αταλάντευτη επιδίωξη της ηγέτιδας του κόμματος Μαρίν Λε Πεν να εκλεγεί πρόεδρος της Γαλλίας (με ορίζοντα, πλέον, τις προεδρικές εκλογές του 2027), τείνει να ορθωθεί ένα εμπόδιο όχι από τη νομοθετική ή την εκτελεστική εξουσία, αλλά από τη δικαστική. Οι δυο πρώτες εξουσίες φαίνεται να έχουν εξαντλήσει την παρέμβασή τους για την «μαχητική» διάταξη της δημοκρατίας απέναντι στις δυνάμεις που την υπονομεύουν, με τη θέσπιση του νόμου 2021-1109 για την υποστήριξη του σεβασμού στις αρχές του ρεπουμπλικανισμού.⁵ Ο Γάλλος νομοθέτης θεωρεί ότι η ταυτοτική αναδίπλωση στην οποία ενδίδουν πολλοί πολίτες υπό την επίδραση θρησκευτικών δογμάτων, κυρίως δε το ριζοσπαστικό ισλάμ, προάγουν τον «αποσχισμό» (séparatisme) και αποτελούν τους δυο κύριους εχθρούς των βασικών αρχών του ρεπουμπλικανισμού (της δημοκρατικής διακυβέρνησης ως συστήματος δικαιοσύνης, της συμμετοχής των πολιτών στη λήψη των αποφάσεων, της στήριξης των κοινών αγαθών), προς απάντηση των οποίων επιστρατεύονται μέτρα ευρείας κλίμακας, που αφορούν τόσο στη δημόσια όσο και την ιδιωτική ζωή.

Η δόλια υπεξαίρεση κονδυλίων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από την Μαρίν Λε Πεν, όταν ήταν αρχηγός της Εθνικής Συσπείρωσης και ευρωβουλευτής, την οδήγησε στο ειδώλιο του κατηγορουμένου. Μετά από ακροαματική διαδικασία που διήρκεσε περισσότερο από τρεις μήνες, ο εισαγγελέας της έδρας πρότεινε στο δικαστήριο την καταδίκη της Λε Πεν σε φυλάκιση πέντε χρόνων(εκ των οποίων τα δυο σε κατ' οίκο περιορισμό), σε πρόστιμο 300 χιλιάδων ευρώ και, ως παρεπόμενη ποινή, σε έκπτωση, προσωρινά εκτελεστή, από το δικαίωμα του εκλέγεσθαι για μια πενταετία. Η απόφαση

³ Πρόκειται για διάταξη που τροποποιεί τον εκλογικό νόμο (π.δ. 26/2012, Α'57), ενταγμένη ως άρθρο 102 στον άσχετο με το θέμα ν. 5019/2023 (Α'27), ο οποίος αφορά στην ενσωμάτωση στην έννομη τάξη ενωσιακής οδηγίας για την προστασία των καταναλωτών.

⁴ Πρβλ. την αρθρογραφία του Σωτήρη Βανδώρου, «Ανεκτική ή μαχόμενη δημοκρατία; Σχόλιο στην τροπολογία για το κόμμα Κασιδιάρη», *The Books' Journal*, 4.4.2023, <https://booksjournal.gr/paremvasis/4293-aneptiki-i-maxomeni-dimokratia-sxolio-stin-tropologia-gia-to-komma-kasidiari>.

⁵ Βλ. το νόμο σε <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000043964778>. Βλ. Επίσης την ανάλυση του Valentin Cazagne-Jammes, « Le Republicanisme militant, une certaine conception de la démocratie militante française », *Revue des droits et des libertés fondamentaux*, 2021 chron. n° 09, <https://revuedlf.com/droit-constitutionnel/le-republicanisme-militant-une-certaine-conception-de-la-democratie-militante-francaise-reflexions-autour-du-projet-de-loi-confortant-le-respect-des-principes-republicains/>.

του δικαστηρίου θα εκδοθεί στις 31 Μαρτίου 2025. Αν οι δικαστές καταδικάσουν τη Λε Πεν, συν τοις άλλοις, στην πενταετή έκπτωση από το παθητικό εκλογικό δικαίωμα, η κάθοδος της ως υποψήφιας στις εκλογές του 2027 για την ανάδειξη του νέου προέδρου της Γαλλικής δημοκρατίας θα είναι αδύνατη.

Η ακροδεξιά πολιτικός χαρακτήρισε την πρόταση του εισαγγελέα και, ακόμη χειρότερα, το ενδεχόμενο του ενστερνισμού της από τη δικάζουσα σύνθεση, ως «θανάσιμο πλήγμα στη δημοκρατία». Ο επικοινωνιακός μηχανισμός της Εθνικής Συσπείρωσης ανέσυρε από το χρονοντούλαπο της ιστορίας το φόβητρο εγκαθίδρυσης μιας «κυβέρνησης των δικαστών»,⁶ που θα διώκει πολιτικά πρόσωπα τα οποία έλκουν τη νομιμοποίησή τους ευθέως από τη λαϊκή ετυμηγορία. Για την ακροδεξιά και τον λαϊκισμό, ευρύτερα, οι επιδέξιοι θεσμοί του κράτους δικαίου, με πρώτο και καλύτερο την ανεξάρτητη και αμερόληπτη δικαιοσύνη, που στις φιλελεύθερες δημοκρατίες έχουν σχεδιαστεί για να ελέγχουν το πολιτικό προσωπικό και να δημιουργούν μηχανισμούς εξισορρόπησης, εμποδίζουν τη μόνη νομιμοποίηση που μετράει: αυτήν του κυρίαρχου λαού. Ο Βούλγαρος πολιτειολόγος Ivan Kratsev, συνοψίζει ως εξής τη «φιλοσοφία» της «αντιφιλελεύθερης δημοκρατίας»: υπόσχεται στους πολίτες ό,τι η φιλελεύθερη δημοκρατία δεν μπορεί να τους προσφέρει: η πλειοψηφία, έτσι και εκλεγεί, να μπορεί να κάνει ό,τι θέλει.

Η πολιτικά φορτισμένη νομική συζήτηση στη Γαλλία για την υποθήκευση της πολιτικής φιλοδοξίας της Μαρίν Λε Πεν στην τελεσίδικη δικαστική κρίση για την εκλογιμότητά της, φαίνεται ομόφωνα να καταλήγει στο πόρισμα ότι η δικαστική κρίση δεν θα επιφέρει την έκπτωση της Λε Πεν από το βουλευτικό αξίωμα που ήδη κατέχει, παρά μόνο θα φράξει το δρόμο της προς την προεδρία της Γαλλίας.⁷ Η ισχύουσα νομοθεσία, από τη μεριά της, η αποκαλούμενη “νόμος Sapin II” του 2016, προφανώς διαισθανόμενη τον κίνδυνο η επιβολή ποινής στέρησης του εκλογικού δικαιώματος ως παρεπόμενης ποινής μιας σοβαρής ποινικής καταδίκης να ταυτιστεί στη συνείδηση των πολιτών ως ενσάρκωση, ειδικά από τη δικαστική εξουσία, της δημοκρατίας ως «μαχόμενης», τροποποίησε τον ποινικό νόμο ορίζοντας ότι η στέρηση του εκλογικού δικαιώματος ως παρεπόμενη ποινή μπορεί να μην επιβάλλεται κατόπιν, όμως, απόφασης ειδικά αιτιολογημένης, για λόγους που έχουν να κάνουν με τις ιδιαίτερες περιστάσεις του διωκόμενου εγκλήματος και με την προσωπικότητα του κατηγορουμένου. Της νομοθεσίας αυτής είχε προηγηθεί απόφαση του Συνταγματικού Συμβουλίου, με την οποία είχε κριθεί ότι η επιβολή της παρεπόμενης ποινής, για να συνάδει προς το Σύνταγμα, πρέπει να προβλέπεται κλιμακωτά (από 1 έως 5 χρόνια).⁸

Η κατεύθυνση της επιείκειας του δικαστή στην επιβολή της παρεπόμενης ποινής στέρησης του δικαιώματος του εκλέγεσθαι, την οποία άνοιξε ο νομοθέτης, εμφανώς τηρήθηκε από το δικαστήριο που απάλλαξε «λόγω αμφιβολιών», τον Φεβρουάριο 2024, τον σημερινό πρωθυπουργό της Γαλλίας François Bayrou, από κατηγορίες για εγκλήματα ανάλογα με εκείνα που εικάζεται ότι διέπραξε η Λε Πεν. Ωστόσο, στην ίδια

⁶ Στην γαλλόφωνη, τουλάχιστον, εργογραφία, ο χαρακτηρισμός «κυβέρνηση των δικαστών» (*gouvernement des juges*) χρονολογείται προ εκατονταετίας: την επινόησε, το 1921, ο «πατέρας του συγκριτικού δικαίου» στη Γαλλία Edouard Lambert (1866-1947), για να αξιολογήσει τη μεγάλη επιρροή στην πολιτική ζωή των ΗΠΑ που ασκεί το Ανώτατο Δικαστήριο, πολύ προτού, δηλαδή, να προσαποκτήσει ο χαρακτηρισμός αυτός πολιτική σημασία, όπως παρατηρεί ο δικαστής Vincent Sizaire (στο έργο του *Gouverner les juges. Pour un pouvoir judiciaire pleinement démocratique*, 2024), ως καταγγελία σφετερισμού της λαϊκής βούλησης.

⁷ Βλ. την αναλυτική αρθρογραφία της Camille Aynès στο <https://blog.juspoliticum.com/> της 3.12.2024 («‘L’affaire Marine Le Pen’ (1/2). Tenants et aboutissants de la peine complémentaire d’inéligibilité exécutoire par provision») και της 4.12.2024 («‘L’affaire Marine Le Pen’ (2/2). Les conséquences redoutables d’une hypothétique peine complémentaire d’inéligibilité exécutoire par provision»).

⁸ Camille Aynès, ό.π., 4.12.2024.

υπόθεση, οκτώ πρόσωπα που συνέπραξαν με τον Bayrou στην υπεξαίρεση ευρωπαϊκών κονδυλίων καταδικάστηκαν σε ποινές φυλάκισης και στέρησης του δικαιώματος του εκλέγεσθαι με αναστολή. Επίσης, ο τέως πρόεδρος της Γαλλίας Ζακ Σιράκ δεν διέτρεξε τον κίνδυνο να καταδικαστεί σε στέρηση του εκλογικού του δικαιώματος όταν δικάστηκε για υπεξαίρεση δημόσιων πόρων, όταν ήταν δήμαρχος του Παρισιού, αφού διώχτηκε 22 χρόνια (!) μετά τα επίδικα περιστατικά κι ενώ, πλέον, βρισκόταν σε βιολογική αδυναμία να ασκήσει τα εκλογικά του δικαιώματα. Όμως, ανάλογη επιείκεια δεν επιδείχτηκε από το δικαστήριο που καταδίκασε, τον Δεκέμβριο 2024, τον τέως πρόεδρο Νικολά Σαρκοζί για τις παράνομες τηλεφωνικές παρακολουθήσεις. Ο Σαρκοζί καταδικάστηκε σε τρία χρόνια φυλάκιση (εκ των οποίων το ένα σε κατ' οίκο περιορισμό), καθώς και σε τρία χρόνια στέρησης του παθητικού εκλογικού δικαιώματος. Κι αυτός θα εμποδιστεί να θέσει υποψηφιότητα για την προεδρία της Γαλλίας το 2027, αν βέβαια υποθεθεί ότι μέχρι τότε θα έχει διατηρήσει αλώβητο το πολιτικό κύρος που απαιτείται για ένα τέτοιο αξίωμα: την επαύριον της καταδίκης του ανακοίνωσε ότι θα ενάγει τη Γαλλική Δημοκρατία ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των δικαιωμάτων του Ανθρώπου για παραβίαση, εξ αιτίας της «άδικης» καταδίκης του, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου· αν όντως προσφύγει στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, θα είναι ο μοναδικός πολιτικός που ενώ στη διάρκεια που ασκούσε το ύπατο πολιτειακό αξίωμα υπερασπίστηκε τη χώρα του, ως όφειλε εκ του Συντάγματος, ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου από παραβάσεις της Σύμβασης, μετά την αφυπηρέτησή του επιδιώκει την καταδίκη της από το ίδιο Δικαστήριο.

Οι Γάλλοι δικαστές, είτε καταδικάσουν την Μαρίν Λε Πεν σε ένα χρόνο στέρησης του δικαιώματος του εκλέγεσθαι είτε σε πέντε χρόνια, είτε της επιτρέψουν να είναι υποψήφια στις προεδρικές εκλογές του 2027 είτε την εμποδίσουν, εκτίθενται στην κρίση των πολιτών, στο όνομα των οποίων εκδίδουν τις αποφάσεις τους, και στους οποίους λογοδοτούν με τους συντεταγμένους, στη δημοκρατία, τρόπους (την τήρηση της νομιμότητας, την ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολόγηση των αποφάσεων, τη δημοσίευση της γνώμης της μειοψηφίας στις αποφάσεις, την τήρηση δικαιοτικού λόγου θεμελιωμένου σε επιχειρήματα, την αρχή της δημοσιότητας).⁹ Όπως και αν αποφασίσουν στη συγκεκριμένη υπόθεση, θα έχουν κάνει ένα αποφασιστικό βήμα για να ικανοποιήσουν την διάχυτη στο δικαστικό σώμα της χώρας ανάγκη χειραφέτησής τους από την πολιτική εξουσία.¹⁰

Οι δικαστές εν μέσω πολιτικής (και θεσμικής) κρίσης

Το δικαστικό σώμα της Γαλλίας είναι επιβαρυνμένο με την κληρονομιά του βοναπαρτισμού, ως επιβλητικός παράγοντας της εκτελεστικής εξουσίας και της ισχυρής, δημόσιας και ιδιωτικής διοίκησης. Δεν είναι τυχαίο ότι το Σύνταγμα του 1958 της 5^{ης} Γαλλικής Δημοκρατίας εξακολουθεί να μην θεωρεί τα δικαστήρια ως «εξουσία» (pouvoir), αλλά ως «αρχή» (autorité), εγγυητής της οποίας είναι ο ίδιος ο πρόεδρος της δημοκρατίας (άρθρο 64). Το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της Γαλλίας, το Conseil d'État, εξακολουθεί από τον 19^ο αιώνα να προεδρεύεται από τον εκάστοτε πρωθυπουργό της χώρας. Η μομφή «κυβέρνηση των δικαστών» δεν του αποδίδεται μόνο από την άκρα δεξιά της Μαρίν Λε Πεν. Ο χαρακτηρισμός προσάπτεται στο δικαστικό σώμα από κάθε μερίδα της πολιτικής τάξης που, ανεξάρτητα από την ιδεολογική της ταυτότητα, θεωρεί ότι αυτό υπαρπάζει, με αποφάσεις του, τη δική της εξουσία. Παλιότερα, στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, ο σοσιαλιστής πολιτικός André Philip διακήρυττε ότι «η κυριαρχία ανήκει στο λαό, όχι στους δικαστές»· ο στρατηγός

⁹ Μιχάλης Πικραμένος, *Η λογοδοσία των δικαστών στη δημοκρατία. Δημόσια εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη*, 2022, σελ. 35 επ.

¹⁰ Vincent Sizaire, « Le gouvernement des juges, mythes et réalités », *Le Monde Diplomatique*, décembre 2024, σελ. 3.

de Gaulle του αποκρινόταν λέγοντας «στη Γαλλία, το καλύτερο ανώτατο δικαστήριο είναι ο λαός».¹¹ Στις μέρες μας, ο Σαρκοζί, επί της προεδρίας του (2007-2012), θεωρούσε ότι στοχοποιούνταν από τη δικαστική εξουσία και ότι τα μέλη της ήταν «αμείλικτα» (*sans relâche*) εναντίον του, χωρίς μάλιστα να έχει μεταβάλει τη στάση του ούτε επ' αφορμή της νέας δίκης στην οποία σύρεται εντός του 2025 για την παράνομη χρηματοδότηση της προεκλογικής του εκστρατείας του 2007 από τον τότε δικτάτορα της Λιβύης Καντάφι. Επί της προεδρίας Μακρόν, ο υπουργός Εσωτερικών της προηγούμενης κυβέρνησης Bruno Retailleau, ο οποίος προέρχονταν από το κεντροδεξιό ντεγκωλικό κόμμα, είχε δηλώσει επ' αφορμή δικαστικών αποφάσεων που δεν διατάσσουν την απέλαση αντικανονικών μεταναστών ότι «η ασφάλεια των Γάλλων είναι πολύ σοβαρή υπόθεση για να αφηθεί (στα χέρια) του κράτους δικαίου», εισπράττοντας μεταξύ άλλων απαντήσεων κι εκείνη του προέδρου του Συνταγματικού Συμβουλίου Laurent Fabius, ότι «το κράτος δικαίου με την ανεξάρτητη δικαιοσύνη ως έμβολο της, είναι η προϋπόθεση της δημοκρατίας».¹²

Η τάση χειραφέτησης των δικαστών από την κηδεμονία της πολιτικής οξύνθηκε τον τελευταίο χρόνο, μέσα στις συνθήκες πολιτικής αστάθειας την οποία προκάλεσε ο πρόεδρος Μακρόν με την απόφασή του να προκηρύξει πρόωρες βουλευτικές εκλογές, τον Ιούλιο 2024, αφού προηγουμένως το κόμμα που τον υποστηρίζει είχε υποστεί σημαδιακή ήττα στις ευρωεκλογές του Ιουνίου 2024, θεωρώντας (εσφαλμένα, εκ του αποτελέσματος) ότι με τον τρόπο αυτό θα θωράκιζε την πολιτική ηγεμονία του απέναντι στην άνοδο των λαϊκιστικών δυνάμεων των δυο άκρων του πολιτικού φάσματος. Απέναντι σε μια νομοθετική εξουσία παραλυμένη από την τριχοτόμηση του κομματικού συστήματος και σε διαδοχικές κυβερνήσεις που αδυνατούν να ανταποκριθούν στις προσδοκίες των πολιτών αφού βρίσκονται «στο έλεος» της καταψήφισής τους από ετερόκλητες πλειοψηφίες, οι Γάλλοι δικαστές, επιλαμβανόμενοι ζητημάτων που είτε συνεγείρουν ολόκληρη την κοινωνία είτε ανήκουν στον σκληρό πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας (στις εξωτερικές σχέσεις της χώρας), καλύπτουν τα κενά ρύθμισης ή πολιτικής απόφασης που αφήνουν στο διάβα τους οι δυο άλλες εξουσίες, εμποτίζοντας έτσι το κοινωνικό σώμα με την ήρεμη δύναμη την οποία αποπνέει μια αληθινή εξουσία.

Στην πρόσφατη δίκη των βιαστών, στο Μαζάν, της Ζιζέλ Πελικό, που συγκλόνισε όχι μόνο τη Γαλλία αλλά και ολόκληρη την Ευρώπη, οι δικαστές υπερέβησαν το γράμμα του ποινικού νόμου, ο οποίος ως μόνα αποδεικτικά στοιχεία του βιασμού αναγνωρίζει την άσκηση βίας, καταναγκασμού, απειλής ή αιφνιδιασμού (άρθρο 222-23 του Ποινικού Κώδικα), και καταδίκασαν σε βαριές ποινές φυλάκισης τον σύζυγο της Πελικό και τους λοιπούς 50 κατηγορούμενους με μόνο αποδεικτικό στοιχείο την έλλειψη συναίνεσης της Πελικό στη σεξουαλική πράξη, αφού ο σύζυγός της Ντομινίκ Πελικό την είχε προηγουμένως ναρκώσει. Ένα μικρό απόσπασμα της μείζονος δικαστικής σκέψης, επέχει θέση ιστορικού ντοκουμέντου: «Διαπιστώθηκε ότι το προηγούμενο σχέδιο του Ντομινίκ Πελικό να καταστρέψει την ικανότητα της Ζιζέλ Πελικό να σκέφτεται και να διακρίνει ωφέλησε πλήρως κάθε έναν από τους συγκατηγορούμενους του, ότι καθένας από αυτούς, έχοντας ενημερωθεί επαρκώς για την κατάσταση αναληθσίας της Ζιζέλ Πελικό και έχοντας τη δυνατότητα να διακόψει τη δράση του ανά πάσα στιγμή ενόψει μιας αδρανούς και αναίσθητης γυναίκας, παρέκαμψε σκόπιμα την ελεύθερη συναίνεση του θύματος, επιβάλλοντάς της πράξεις σεξουαλικής φύσης, παρουσία και με την ενεργό συμμετοχή του Ντομινίκ Πελικό».¹³

¹¹ Αναφ. από τον Guillaume Boudon, « De Chatenet à de Gaulle : la perspective d'un contrôle a posteriori de constitutionnalité des lois », *Revue française de droit constitutionnel*, vol. 3, n°107, 2016, σελ. 27 επ.

¹² Βλ. στην *Le Monde*, 3.10.2024.

¹³ Εκτενή αποσπάσματα της απόφασης είναι δημοσιευμένα στην *Le Monde*, 22.12.2024.

Ίσης αξίας ιστορικό ντοκουμέντο με την ετυμηγορία για τους βιασμούς στο Μαζάν, είναι και η απόφαση του Εφετείου του Παρισιού του Αυγούστου 2024, με την οποία επικυρώθηκε το ένταλμα σύλληψης του (έκπτωτου σήμερα) δικτάτορα της Συρίας Μπασάρ Αλ Άσαντ για την ευθύνη που υπέχει στον βομβαρδισμό, το 2013, των προαστίων της Δαμασκού με το θανατηφόρο χημικό όπλο σαρίν και τη δολοφονία χιλιάδων αμάχων πολιτών. Η σύλληψη του Άσαντ είχε εκζητηθεί από επιζώντες του βομβαρδισμού και τέσσερις μη κυβερνητικές οργανώσεις, κατ' εφαρμογή της γαλλικής νομοθεσίας που επιτρέπει τη δίωξη εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και γενοκτονίας που έχουν διαπραχθεί εκτός της γαλλικής επικράτειας. Η οριστική κρίση επί του εντάλματος εκκρεμεί ενώπιον του γαλλικού Αρείου Πάγου. Η στέρεη νομική επιχειρηματολογία της εφετειακής απόφασης, σύμφωνα με την οποία η απόδοση ευθυνών για διεθνή εγκλήματα υπερισχύει οποιουδήποτε ισχυρισμού περί ασυλίας «ακόμη και από έναν εν ενεργεία αρχηγό κράτους» (η Εθνική Εισαγγελία κατά της τρομοκρατίας είχε ζητήσει από το εφετείο την ακύρωση του εντάλματος σύλληψης, επικαλούμενη την ασυλία του αρχηγού κράτους, η οποία παραδοσιακά προστατεύει τους εν ενεργεία αρχηγούς κρατών από την ξένη δικαιοδοσία), εικάζεται ότι δεν θα αφήσει πολλά περιθώρια στο Ακυρωτικό Δικαστήριο να αποφασίσει (τον Μάρτιο 2025) υπέρ της ακύρωσης του εντάλματος σύλληψης του Άσαντ.¹⁴ Αν το ένταλμα επικυρωθεί, οι Γάλλοι δικαστές θα έχουν σταθεί στο ύψος που απαιτεί το κρίσιμο λειτούργημα της απονομής διεθνούς δικαιοσύνης, πολλώ δε μάλλον που η γαλλική κυβέρνηση κατάφερε στον διεθνή αυτό θεσμό ένα σοβαρό πλήγμα, αρνούμενη κατηγορηματικά, το Νοέμβριο 2024, κάθε προοπτική να εφαρμόσει στο εθνικό έδαφος το ένταλμα σύλληψης του Ισραηλινού πρωθυπουργού Νετανιάχου που εξέδωσε το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τα εγκλήματα γενοκτονίας και κατά της ανθρωπότητας, τα οποία εικάζεται ότι αυτός έχει διαπράξει σε βάρος των Παλαιστινίων της Λωρίδας της Γάζας, επειδή θεώρησε ότι ο Νετανιάχου καλύπτεται, ως εν ενεργεία πρωθυπουργός, από διπλωματική ασυλία.

Απέναντι στην ακεραιότητα και την ανεξαρτησία που επιδεικνύουν οι Γάλλοι δικαστές όταν στοιχίζονται με την πολιτική εξουσία, η προεδρία του Μακρόν τείνει να αντιτάξει μια αμήχανη «φυγή προς τα εμπρός». Η δικαστής Magali Lafourcade, που είναι μέρος της ελίτ η οποία περιστοιχίζει τον Γάλλο πρόεδρο, με πρόσφατη αρθρογραφία της επιχειρεί να «αναθέσει» τη «μαχητική» στάση της δημοκρατίας απέναντι στους εχθρούς της, στους ίδιους τους πολίτες, καθιστώντας τους «αληθινούς πρωταγωνιστές του πολιτικού συστήματος».¹⁵ Οι αναφορές της Lafourcade ήταν ευθείς στην εμπειρία αναζωογόνησης του δημοκρατικού πολιτεύματος που προώθησε ο Μακρόν μέσω του θεσμού των συνελεύσεων πολιτών (conventions citoyennes). Για συγκεκριμένα θέματα δημόσιας πολιτικής συγκροτήθηκαν, καθόλη τη διάρκεια της προεδρίας του, συνελεύσεις αποτελούμενες από ολιγάριθμο μεν, αλλά αντιπροσωπευτικό δείγμα πολιτών, οι οποίοι επιλέγονταν με κλήρωση και με τη βοήθεια αλγορίθμου, με αντικείμενο την επεξεργασία προτάσεων (στην οποία οι πολίτες επικουρούνταν από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες) που, στη συνέχεια, η κυβέρνηση διαβίβαζε στην

¹⁴ Βλ. σχετικά, αντί πολλών άλλων, τις συζητήσεις που διεξάγονται στο site της MKO Open Society Justice Initiative, όπως επί παραδείγματι την ανάρτηση <https://www.justiceinitiative.org/newsroom/french-court-of-appeal-validates-historic-arrest-warrant-for-syrian-president-bashar-al-assad-a-legal-milestone-and-important-victory-for-survivors>.

¹⁵ Βλ. την αρθρογραφία της στην *Le Monde* της 18.6.2024 (“Deux dangers menacent notre consensus démocratique ; l’angélisme et le cynisme”) και της 28.11.2024 (“La force d’une démocratie se jauge à sa capacité à faire appliquer ses principes”). Η Magali Lafourcade είναι γενική γραμματέας της λίαν επιδραστικής στο γαλλικό πολιτικό σύστημα Εθνικής Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, καθώς και πρόεδρος της Επιτροπή ηθικής και δεοντολογίας της *Le Monde*.

Εθνοσυνέλευση για να καταστούν νόμος του κράτους.¹⁶ Για τη δικαστή Lafourcade, η νομοθετική κατοχύρωση της σύγκλισης συνελεύσεων πολιτών θα παράσχει μια νέα νομιμοποίηση στο δημοκρατικό σύστημα διακυβέρνησης: η κοινωνιολογική αναντιστοιχία μεταξύ των βουλευτών και της υπόλοιπης κοινωνίας, η δύναμη των λόμπι και ο υποβιβασμός της Εθνοσυνέλευσης σε θάλαμο καταγραφής των επιθυμιών της κυβέρνησης, σημαίνουν ότι είναι αναγκαία η υπέρβαση της «εκλογικής δημοκρατίας».

Σε όλη τη διάρκεια της πολιτικής κρίσης που πρόκυψε από τις ευρωεκλογές του Ιουνίου 2024 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα, πρόσθετες συνηγορίες υπέρ της νομοθετικής κατοχύρωσης του θεσμού των συνελεύσεων πολιτών κατατέθηκαν στο δημόσιο διάλογο, όμως η στάση απέναντί τους του προέδρου Μακρόν ήταν αντιφατική. Ο δεύτερος από τους πρωθυπουργούς που διόρισε κατά τη δεύτερη προεδρική θητεία του, ο Gabriel Attal, είχε φτάσει στο σημείο να εισηγηθεί την κατάρτιση, για το 2025, ενός «συμμετοχικού κρατικού προϋπολογισμού» (budget participatif), υπό την έννοια ότι θα δίνεται σε κάθε φορολογούμενο πολίτη η δυνατότητα να καθορίζει σε ποιες δημόσιες δαπάνες θα κατευθύνεται ένα συγκεκριμένο ποσοστό των αμέσων φόρων που καταβάλει. Από την άλλη όμως μεριά, το επίσημο κρατικό όργανο που είναι θεσμοθετημένο για να συντονίζει τις συγκροτήσεις συνελεύσεων πολιτών, η Εθνική Επιτροπή για τον Δημόσιο Διάλογο, πρόσφατα αποδυναμώθηκε, καθώς η κυβέρνηση Barnier αποφάσισε ότι ούτε συνελεύσεις πολιτών ούτε άλλες μορφές άμεσης συμμετοχής των πολιτών στη λήψη δημόσιων αποφάσεων θα είναι επιτρεπτή, όταν οι αποφάσεις αυτές αφορούν θέματα βιομηχανικών εγκαταστάσεων (παραγωγής ενέργειας ιδίως, είτε από εναλλακτικές πηγές, είτε πυρηνικής ενέργειας).

Από τη μεριά τους, οι συνταγματολόγοι διερευνούν και προτείνουν συντεταγμένες οδούς εξόδου από την πολιτική και θεσμική κρίση στην οποία έχει εμπλακεί η 5^η Γαλλική Δημοκρατία. Για τον πιο επικοινωνιακά προβεβλημένο από αυτούς, τον καθηγητή Dominique Rousseau, η διέξοδος θα πρέπει να συνίσταται σε μια δραστική αναθεώρηση του Συντάγματος του 1958, που να περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την κατοχύρωση του θεσμού των συνελεύσεων πολιτών, αλλά και την επανίδρυση του Συνταγματικού Συμβουλίου ως «καθαρόαιμου» συνταγματικού δικαστηρίου, στο οποίο άμεσα οι πολίτες θα μπορούν να προσφεύγουν αμφισβητώντας της συνταγματικότητα ενός νόμου.¹⁷ Άλλος,¹⁸ πάλι, ισχυρίζεται ότι η διέξοδος από την κρίση θα επέλθει όταν όλοι οι πολιτειακοί παράγοντες της χώρας ασκήσουν με συνέπεια μόνο τις εξουσίες που το ισχύον Σύνταγμα τους έχει χορηγήσει: ο πρόεδρος να ασκεί τις αποκλειστικές εξουσίες που του αναγνωρίζονται στο πεδίο της εθνικής άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής και να παύσει να «μάχεται» εναντίον των άκρων του πολιτικού φάσματος σαν κοινός «κομματάρχης», η δε κυβέρνηση και η Εθνοσυνέλευση «να καθορίζουν και να καθοδηγούν», όπως επί λέξει επιτάσσει το Σύνταγμα (άρθρο 20), την πολιτική στην καθημερινότητά της· ή, απλοϊκά ειπωμένο, ο πρόεδρος να ασχολείται με τη Γαλλία και η κυβέρνηση και η Εθνοσυνέλευση με τους Γάλλους!

Πάντως, μέχρι να δοθεί η δέουσα συντεταγμένη λύση στην πολιτική και θεσμική κρίση που καταπονεί σήμερα τη Γαλλία, οι δικαστές της είναι βέβαιο ότι θα «ασχολούνται» και με τη Γαλλία και με τους Γάλλους!

¹⁶ Οι τρεις conventions citoyennes που σχηματίστηκαν αφορούσαν τα μέτρα αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης, τη νομική κατοχύρωση του υποβοηθούμενου τερματισμού της ζωής και τα ζητήματα ηθικής που προκάλεσε ο υποχρεωτικός εμβολιασμός αντί-Covid.

¹⁷ Πηγή των προτάσεων που δημοσίευε στον ημερήσιο Τύπο ο καθηγητής Rousseau τον τελευταίο χρόνο, ήταν το πόνημά του, του 2022, *Six thèses pour la démocratie continue*.

¹⁸ Ο ιστορικός του συνταγματικού δικαίου Jean Carrigues, στην *Le Monde*, 25.12.2024.

